

شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
معاونت پژوهش

عنوان:

بررسی متن برجام بر اساس قاعده نفی سبیل و الزام

استاد راهنما:

خانم زهرا حسین آبادی

نگارنده:

مهناز حسنیلو

سال تدوین:

۱۴۰۴

تمجیدیه

سپاس بیکران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه‌چینی از علم و معرفت را روزی مان ساخت.

تقدیم به

ساحت مقدس حضرت صاحب الامر، ولی الله الاعظم اروحا لتراب مقدمه الفداء و روح امام
راحل خمینی کبیر رحمه الله علیه و جمیع شهدای اسلام خاصه؛ سردار دلها شهید سلیمانی، رئیس
جمهور فقید شهید رئیسی و سید مقاومت سید حسن نصرالله

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از زحمات و تلاش بی دریغ استاد محترم سرکار خانم حسین آبادی که در تهیه و تنظیم این پژوهش بنده را یاری فرمودند، کمال تشکر را داشته و موفقیت روز افزون ایشان را از پروردگار مهربان خواستارم و همچنین تقدیر و تشکر از خانواده عزیزم که مثل همیشه مشوق بنده بوده و دلسوزانه یاریم فرمودند.

۸۹. سیفی مازندرانی، علی اکبر، مبانی الفقه الفعال فی القواعد الفقهیه الاساسیه، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۲۵هـ.ق.
۹۰. سیوطی، جلال الدین، الجامع الصغیر، بیروت: دارالفکر للطباعة والنشر والتوزیع، ۱۴۰۱هـ.ق.
۹۱. -----، الدر المنثور فی تفسیر المأثور، قم: کتابخانه آیة الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴هـ.ق.
۹۲. شاذلی، سید بن قطب بن ابراهیم، فی ظلال القرآن، بیروت: دارالشروق، ۱۴۱۲هـ.ق.
۹۳. شبر، عبد الله، تفسیر شبر، بیروت: دارالبلاغه للطباعة والنشر، ۱۴۱۲هـ.ق.
۹۴. شمس الدین، محمد مهدی، نظام الحكم و الإدارة فی الاسلام، قم: دارالثقافه للطباعة والنشر، ۱۴۱۲هـ.ق.
۹۵. شوشتری، محمد تقی، قاموس الرجال، قم: موسسه نشر اسلامی، ۱۳۷۸هـ.ش.
۹۶. صدوق، محمد بن علی ابن بابویه، عیون أخبار الرضا علیه السلام، بی جا: جهان، ۱۳۷۸هـ.ق.
۹۷. -----، من لا یحضره الفقیه، تهران: نشر صدوق، ۱۴۰۹هـ.ق.
۹۸. طباطبائی، علی، ریاض المسائل، قم: موسسه آل البيت، ۱۴۰۴هـ.ق.
۹۹. طباطبائی قمی، تقی، الانوار البهیة فی القواعد الفقهیه، قم: محلاتی، ۱۴۲۳هـ.ق.
۱۰۰. طباطبائی، محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۵هـ.ش.
۱۰۱. طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر مجمع البیان، مشهد: مجمع البحوث الإسلامیه، ۱۴۱۰هـ.ق.
۱۰۲. طبرسی، علی بن حسن، مشکاة الأنوار، نجف: کتابخانه حیدریه، ۱۳۸۵هـ.ق.
۱۰۳. طبری، ابوجعفر محمد بن جریر، جامع البیان فی تفسیر القرآن، بیروت: دارالمعرفه، ۱۴۱۲هـ.ق.
۱۰۴. طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تهران: کتابفروشی مرتضوی، ۱۳۷۵هـ.ش.
۱۰۵. طنطاوی، محمد، التفسیر الوسیط للقرآن الکریم، مصر: دار نهضة مصر للطباعة و النشر، بی تا.

١٠٦. طوسی، محمد، الإستبصار، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ١٣٩٠هـ.ق.
١٠٧. -----، التبیان فی تفسیر القرآن، بیروت: دار احیاء التراث العربی، بی.تا.
١٠٨. -----، الخلاف، قم: مؤسسه النشر الاسلامی، ١٤٠٧هـ.ق.
١٠٩. -----، المبسوط فی فقه الامامیه، تهران: المكتبة المرتضویه لاحیاء الآثار الجعفریة، ١٣٨٧هـ.ق.
١١٠. -----، تهذیب الأحکام، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ١٤٠٧هـ.ق.
١١١. عاملی، ابراهیم، تفسیر عاملی، تهران: صدوق، ١٣٦٠هـ.ش.
١١٢. عاملی (شهید ثانی)، زین الدین بن علی، مسالک الافهام إلى تنقیح شرائع الإسلام، کتاب الطلاق، قم: موسسه المعارف الاسلامیه، ١٤١٣هـ.ق.
١١٣. عاملی، علی بن حسین، الوجیز، قم: دار القرآن الکریم، ١٤١٣هـ.ق.
١١٤. عاملی، محمد بن علی، نهائیه المرام فی شرح مختصر شرائع الاسلام، قم: موسسه نشر اسلامي، ١٤١٣هـ.ق.
١١٥. عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه، تفسیر نور الثقلین، قم: اسماعیلیان، ١٣٧٣هـ.ق.
١١٦. فاضل لنکرانی، محمد، القواعد الفقهیة، قم: چاپ مهر، ١٤١٦هـ.ق.
١١٧. -----، تفصیل الشریعه فی شرح تحریر الوسيله، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار علیه السلام، ١٤٢١هـ.ق.
١١٨. فاضل هندی، محمد بن حسن، کشف اللثام، قم: کتابخانه آیة الله مرعشی نجفی، ١٤٠٥هـ.ق.
١١٩. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، قم: هجرت، ١٤١٠هـ.ق.
١٢٠. فیض کاشانی، محسن، مفاتیح الشرائع، قم: کتابخانه آیة الله مرعشی نجفی، بی.تا.
١٢١. فیومی، محمد بن علی، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی، بیروت: مکتبه لبنان، ١٩٨٧م.
١٢٢. قرشی، علی اکبر، احسن الحدیث، تهران: بنیاد بعثت، ١٣٧٧هـ.ق.
١٢٣. قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر قمی، قم: دارالکتاب، ١٣٦٧هـ.ق.

۱۲۴. کاشانی، فتح‌الله، منهج الصادقین، تهران: کتابفروشی محمد حسن علمی، ۱۳۳۶هـ.ق.
۱۲۵. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، ۱۳۷۹هـ.ق.
۱۲۶. لاهیجی، محمد بن علی شریف، تفسیر شریف لاهیجی، تهران: دفتر نشر داد، ۱۳۷۳هـ.ق.
۱۲۷. مازندرانی، ابن شهر آشوب، المناقب، قم: علامه، ۱۳۶۷هـ.ق.
۱۲۸. -----، متشابه القرآن، قم: بیدار، ۱۳۶۹هـ.ق.
۱۲۹. مؤسسه دائرة المعارف الفقه الاسلامی، الموسوعة الفقهیه، کویت: وزارت اوقاف و شئون اسلامی، ۱۴۰۶هـ.ق.
۱۳۰. متقی هندی، علاء الدین، کنز العمال، دکن: دائرة المعارف عثمانیه، ۱۳۱۲هـ.ق.
۱۳۱. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، بیروت: دار الإحياء التراث الإسلامی، ۱۳۶۱هـ.ق.
۱۳۲. مراغی، احمد مصطفی، تفسیر المراغی، بیروت: دار الحیاء التراث العربی، بی تا.
۱۳۳. مرعی، حسین، القاموس الفقہی، بیروت: دارالمجتبی، ۱۴۱۳هـ.ق.
۱۳۴. مشکینی، علی، مصطلحات الفقه، قم: مؤسسه فرهنگی دارالحديث، ۱۳۹۳هـ.ق.
۱۳۵. مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، قم: وزارت ارشاد، ۱۳۶۸هـ.ق.
۱۳۶. مصطفوی، محمد کاظم، القواعد، قم: مؤسسه نشر اسلامی، ۱۴۲۱هـ.ق.
۱۳۷. مکارم شیرازی، ناصر، القواعد الفقہیه، قم: صدر، ۱۳۷۰هـ.ش.
۱۳۸. موسوی بجنوردی، محمد بن حسن، قواعد فقہیه، تهران: مؤسسه عروج، ۱۴۰۱هـ.ق.
۱۳۹. موسوی خمینی، روح الله، البیع، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه الله علیه، ۱۳۸۸هـ.ق.
۱۴۰. -----، تحریر الوسیله، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۸هـ.ق.
۱۴۱. -----، جواهر الأصول، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه الله علیه، ۱۳۷۶هـ.ش.
۱۴۲. موسوی خویی، ابوالقاسم، محاضرات فی أصول الفقه، تدوین محمد اسحاق الفیاضی، قم: انتشارات مؤسسه النشر الاسلامی، ۱۳۷۸هـ.ق.

- ۱۴۳.-----، مصباح الفقاهه (المکاسب)، قم: انصاریان، ۱۴۱۷هـ.ق.
- ۱۴۴.-----، معجم رجال الحديث وتفصیل طبقات الرجال، بی‌جا: بی‌نا، بی‌تا.
۱۴۵. موسوی، فخارمعد، ایمان‌آبی طالب، قم: سید الشهداء علیه السلام، ۱۴۱۰هـ.ق.
۱۴۶. نجفی، محمدحسن، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۴هـ.ق.
۱۴۷. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، بیروت: موسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۸هـ.ق.
۱۴۸. واعظ کاشانی، حسین، مواهب علیه، تهران: کتابفروشی اقبال، ۱۳۱۷هـ.ق.
۱۴۹. آشنایی با برج‌ام، «برنامه جامع اقدام مشترک»، خبرگزاری میزان، ۱۹ شهریور ۱۳۹۴.
۱۵۰. آصفی، محمد مهدی، «همزیستی فقهی مذاهب و ادیان قاعده الزام و قاعده التزام»، فقه اهل بیت، ۱۳۷۴، شماره ۲.
۱۵۱. ابراهیمی فر، طاهره، «جایگاه اعتماد سازی در تأمین امنیت منطقی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۱۳۷۹هـ.ش.
۱۵۲. ازغندی، علیرضا، «تنش‌زدایی در سیاست خارجی مورد جمهوری اسلامی ایران»، ۱۳۷۸، شماره ۵۲.
۱۵۳. جوانبخت، مارال، زینب روستایی، احسان رضائی، «نفوذ و اقسام آن در منظومه فکری امام خامنه‌ای»، مجله بین‌المللی پژوهش بین‌الملل، ۱۳۹۷، شماره ۳۹.
۱۵۴. روحانی، محمد، «قاعده نفی سبیل از منظر فریقین»، مجله فقه اهل البيت علیهم السلام، بی‌تا، شماره ۲۰.
۱۵۵. صرامی، سیف‌الله، «جایگاه قاعده نفی سبیل در سیاست‌های کلان نظام اسلامی»، فصلنامه حکومت اسلامی، ۱۳۸۲، شماره ۳۰.
۱۵۶. ظریف، محمد جواد و سعید میرزایی، «تحریم‌هایی یک جانبه آمریکا علیه ایران»، فصلنامه سیاست خارجی، ۱۳۷۶، شماره ۴۱.

۱۵۷. فلسفی، هدایت الله، «نابرابری دولت‌ها در قبول و اجرای معاهده عدم گسترش سلاح‌های هسته‌ای: تصورات و واقعیات»، مجله حقوقی بین‌المللی، ۱۳۷۳، شماره ۱۸.
۱۵۸. قاسمی، غلامعلی، «چالش‌های اصل عدم مداخله و جایگاه آن در حقوق بین‌الملل»، فصلنامه آفاق امنیت، ۱۳۹۵، شماره ۳۳.
۱۵۹. کریمی‌نیا، احمد، «دیدگاه اسلام درباره همزیستی مسالمت‌آمیز»، پژوهش‌های مدیریت راهبردی، سال ۱۳۸۴، شماره ۹۲.
۱۶۰. موسوی مبلغ، محمد حسین، «روابط حقوقی مسلمانان با کفار از نگاه قرآن»، فصلنامه پژوهش‌های قرآنی، ۱۳۷۴، شماره ۴.
۱۶۱. نقیعی، داوود، «بررسی قاعده الزام در احوال شخصیه»، پایان‌نامه ارشد، دانشگاه امام صادق علیه السلام، ۱۳۷۹ هـ.ش.
۱۶۲. نیکزاد، عباس، «اصول سیاست خارجی در قانون اساسی»، تهران: رواق اندیشه، ۱۳۸۳، شماره ۳۱.
۱۶۳. ایرادات بیست‌گانه برجام، گزارش خبرگزاری مشرق، ۱۳۹۹/۷/۳: <https://www.mashreghnews.ir>.
۱۶۴. بیانات رهبر معظم انقلاب، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله خامنه‌ای حفظه الله، ۱۴۰۳/۱۱/۷ <https://www.leader.ir/fa>.
۱۶۵. متن ترجمه شده برجام، سایت وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، <https://mfa.ir>، ۱۳۹۹/۱۲/۲.
۱۶۶. مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۴۰۱/۸/۵، کد خبر: ۷۴۴۱، <https://irdc.ir>.
۱۶۷. مفیدنژاد، مرتضی، «نگاهی به جایگاه و کاربرد قاعده نفی سبیل در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، قم: پژوهشکده باقرالعلوم، ۲۷ مهر ۱۴۰۳، www.pajoohe.com.
۱۶۸. سایت بورس ۲۴، ۱۹ اردیبهشت ۱۴۰۴، <https://www.bourse24.ir/news>.
۱۶۹. سایت فیدیبو، ۱۴۰۴/۲/۱۹، <https://fidibo.com>.